

Mistr Jan Hus, učitel a kolega

Jana Nechutová a kolektiv

memorate tunc acceperunt. Dicens
 Attentabo faciens scdm possibilitate
 meam melius qd potero. *Antes sunt
 dicitur quibus & legms Puitheolo*
 Item scta die mens Julii Engelbertus
 & Germygen det. sub m Fulchro Carrass
 Item iij. die mensis eiusd Johanes
 Teghelod & Hudestad et Jacobus
 tenbag & frankfordis decimantur s
 oratio Marquard Croneman

Item v. die mensis Julii pdicta, Gredonia
 mus & tremonia et Petrus zelgenstad
 det. sub m Fulchro Carrasser

Item eodem die Gredonis Gredonstem
 Bata. in artibus petunt cum testio
 duoz hono. duoz. f. henghi & h
 dusey magri in artibus. et Gredia
 de Ghesmaria Bacculari Inmissioni
 bucfara scdm form statutiomy petom
 facultas statim condmit.

Item vij. die mens eiusd. Albertus Ba

remate & monasterio
 Johanne Jofen
 Item die m mens eiusd amercunus
 & Karallbis decima sub m Gantles
 G de Troyna.
 Item eodem die Nicolans leding de
 sub m hengho & hyldeusen
 Item xvj. die mens eiusd aractime
 Amssoms de pruga det. sub oratio
 Johanne de Hussone
 Item eodem die Leunius & Valm de
 sub oratio hennold & folghedel.
 Item xviii. die mens pdicta Georgius
 Waller det. sub m petro & legms

Item pma die mensis Augusti famu
 ms polan & Odantz det. sub oratio
 Laurencio de hessbag.

Item eodem die Gredonis & Gredonstem
 det. sub oratio Johanne Jofen

Item x. die mens eiusd Johanes
 de Odantz det. sub m Nicolao det.

Item die xij. mensis eiusd magister
 Johannes ledopy petunt facultatem
 p subadio autiao facultas aut peto
 ens condicio decit sibi. Tunc p
 go dbe dai de pecunio facultate
 ego datur supdicto sibi solum i meo

Item eodem die oratio petrus peren
 peant et obtinuit dispensacione
 bieno p oratio Nicolao de Odantz
 scdm formam statuti.

Item die mensis Augusti Gredonstem
 lio dinoma prulius de qua hanc
 i cepit mense

#508

OPERA FACULTATIS PHILOSOPHICAE
UNIVERSITATIS MASARYKIANAE

SPISY FILOZOFICKÉ FAKULTY
MASARYKOVY UNIVERZITY

MUNI
ARTS

memorate tunc acceptant. Item
 attemptatio faciens fidem possibilitate
 meam melius qd poterat quibus fuit
 magis exultare & legna. Quibus
 professor. et magis Jobes heliopy

Item xxi die mensis predicti Petrus
 iacobus & ceteri sub magistro Ludolfo
 & Ansterman

Item scda die mensis Julii Engelbertus
 & Grimbergen det. sub magistro Waltero Carrass

Item m. die mensis eiusdem Johanes
 Teghebod & Andrestad et Jacobus huius
 tenberg & Frankefordis & ceteri sub
 magistro Marquardo Kromemur

Item vi die mensis Julii predicti Gerdonia
 mus & Bremonia et Petrus Selgenstad
 det. sub magistro Waltero Carrass

Item eodem die Gysfridus Gauenstem
 Bata. in artibus petuit omni testio
 duos honores duos scilicet Kingho & huius
 donson magis in artibus. et Gydria
 & Ghesmaria Bataculum Inmissio
 Buresar scdm formam statutorum per eam
 facultas statim exaudire

Item xij die mensis eiusdem Albrechtus Ba

tenante & monasterio det. sub magistro
 Johanne Jansen
 Item die xxi mensis eiusdem Laurentius
 & Haraldua de m. sub magistro Gualtero
 & Guayma

Item eodem die Nicolaus Hedwig det.
 sub magistro Kingho & huiusdonson

Item xvi die mensis eiusdem Gualterus
 Emssome de puga det. sub magistro
 Johanne de huffordonia

Item eodem die Lammus & Valm det.
 sub magistro Helmoldo & folstede
 Item xviii die mensis predicti Gualterus
 Gualter det. sub magistro Petro & Legna

Item prima die mensis Augusti huius
 me polan & Gdantzk det. sub magistro
 Lancenao de hofberg

Item eodem die Gysfridus & Grefenber
 det. sub magistro Johanne Jansen

Item x die mensis eiusdem Johannes Jansen
 & Gdantzk det. sub magistro Nicolao

Item die xii mensis eiusdem Johannes
 Johannes heliopy petuit facultatem
 p subpdis curiaio facultas sui petuit
 eius exaudire det. sibi. Item magis
 de de da de pcamis facultatem
 suo danti supdis sibi solui inno
 Item eodem die magis Petrus pcamis
 petuit et obtinuit dispensationem de
 biens p magistro Nicolao de Gdantzk
 scdm formam statutum

Item x die mensis Augusti Gualterus
 Gualter de m. petuit facultatem
 i recepit magis

Mistr Jan Hus, učitel a kolega

Promoční promluvy M. Jana Husa

Jana Nechutová a kolektiv

Helena Krmíčková

Jana Malá

Lucie Mazalová

Petra Mutlová

Libor Švanda

Výtvarný doprovod a jeho koncept v knize Marie Filippovová

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

BRNO 2021

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Nechutová, Jana, 1936-

Mistr Jan Hus, učitel a kolega : promoční promluvy M. Jana Husa / Jana Nechutová a kolektiv – Helena Krmíčková, Jana Malá, Lucie Mazalová, Petra Mutlová, Libor Švanda. – Vydání první, elektronické. – Brno : Masarykova univerzita, 2021. – 1 online zdroj. – (Opera Facultatis philosophicae Universitatis Masarykianae = Spisy Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, ISSN 1211-3034 ; 508)

Anglické resumé

Částečně přeloženo z latiny. – Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstřík

ISBN 978-80-210-9797-1 (online ; pdf)

* 27-1-051 * 27-337 * 378.14 * 378.2 * 808.51-022.342 * 811.124'25 * 811.162.3'25 * (437.3) * (048.8:082)

* (042.5) * (0.027)

– Hus, Jan, asi 1371-1415

– 1398-1410

– křesťanští teologové – Česko – 14.-15. století

– křesťanští reformátoři – Česko – 14.-15. století

– vysokoškolské studium – Česko – 14.-15. století

– promoce – Česko – 14.-15. století

– slavnostní projevy – Česko – 14.-15. století

– překlady z latiny – 2011-2020

– překlady do češtiny – 2011-2020

– kolektivní monografie

– promluvy

– kritická vydání

378 - Vysoké školy [22]

Recenzovali: PhDr. Jan Kalivoda (Univerzita Karlova)

PhDr. Jana Zachová, CSc. (Centrum medievistických studií, Filosofický ústav AV ČR)

Tato publikace vznikla v rámci výzkumného projektu „Jan Hus a husitská literatura pro 21. století“, podpořeného Grantovou agenturou České republiky (GA ČR 17-15433S).

Na obálce je použita reprodukce folia z děkanské knihy artistické fakulty pražské univerzity se zápisem o Husově působení. Za laskavé poskytnutí práva k publikaci folií z „Liber decanorum“ (obálka a frontispis) děkujeme Ústavu dějin Univerzity Karlovy – Archivu Univerzity Karlovy.

© 2021 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-210-9797-1

ISBN 978-80-210-9796-4 (brožováno)

ISSN 1211-3034

<https://doi.org/10.5817/CZ.MUNI.M210-9797-2021>

Obsah

NAD PROMOČNÍMI PROMLUVAMI M. JANA HUSA

Předmluva	9
Husovy rekomendace. Cesta k nalézání jejich textů	17
Struktura a motivy Husových rekomendací	33
Autority v promočních projevech Jana Husa a výuka na pražské artistické fakultě	39
Aristotelská přírodní filozofie na středověké univerzitě	54
Prameny a literatura k úvodním studiím	69

M. JAN HUS: PROMOČNÍ PROMLUVY

Překladatelská poznámka	77
/1/ Studuit agere	83
/2/ Discens factus est sciens	93
/3/ Fulget virtute modestus	103
/4/ Veniat cuculus	110
/5/ Proice omnia ista	122
/6/ Quere bonos mores	129
/7/ Filius esto bonus	137
/8/ Recte vivas	145
/9/ Quere quid sit virtus	149

/10/ Instrue preceptis animum	157
/11/ Forcia adversis	165
/12/ Si vultis nichil timere	174
/13/ Principatus virum ostendit	182
/14/ Da adverbia	189
Rejstřík zdrojů citovaných v promočních promluvách	193
Prameny a literatura k promočním promluvám	196
Summary	201

NAD PROMOČNÍMI
PROMLUVAMI
M. JANA HUSA

PŘEDMLUVA

Tento svazek navazuje na dvě předchozí husovské překladové publikace, *M. Jan Hus v polemice a za katedrou* (2015) a *M. Jan Hus v polemice a v žaláři* (2019). Přináší český překlad všech dochovaných a vůbec známých promočních promluv, rekomendací, M. Jana Husa. Jsou zde jednak zcela nové překlady, jednak v revidované a opravené podobě ty, které byly publikovány již v první z uvedených knih. Její úvod v roce 2015 se tyto texty snažil čtenářům přiblížit; charakterizoval je tím, že se v nich setkáváme s jinou podobou Husovy osobnosti než u středověkého teologa, kazatele a karatele očekáváme. V rekomendacích se zračí přátelský vztah učitele ke studentovi a ke studentskému světu, podávají nám zajímavé zprávy o všedním životě na univerzitě a o jeho tzv. každodennosti, nešetří humorem, objevují se v nich dialogické prvky a snad až náznaky dramatické performance.

Předkládané texty byly součástí promočních aktů: studium na artistických fakultách bývalo zakončeno dosažením bakalářského stupně nebo získáním magisterského titulu podobně, jako je tomu dnes, doktorát však udílely jen tři další, specializované fakulty, teologická, právnická a lékařská. Naše texty se vztahují k fakultě artistické, kde Hus jako učitel působil, budeme tedy dále mluvit o jejích bakalářských a magisterských promociích. Bakalářská promoce byla označována jako determinace, magisterská výrazem incepte. Promoční akt se konal při slavnostním zasedání fakulty: poté, co byly ověřeny nezbytné předpoklady, představil svého žáka děkanovi a fakultní kongregaci učitel, který byl většinou zároveň jeho promotorem. Uchazeč pak řešil předloženou otázku – kvestii, *quaestio*; své řešení, takzvanou *positio*, přednesl spatra: k otázce bylo třeba podat důvody a doklady z Bible a z autorů pro i proti, rozhodnout buď pro kladnou nebo zápornou odpověď a pohotově reagovat na námitky a komentáře. Uvedený postup se při bakalářské promoci nazýval *determinatio* a tento výraz se tedy vžil pro celý akt promoce bakalářského stupně – determinace. Závěrem pronesl promotor pochvalnou řeč,

recommendatio, zakončenou udělením příslušné hodnosti.¹ Rekomendace byla tedy třetí, poslední částí promočního aktu, což také některé z našich textů oznamují formulí: „Za třetí je nyní třeba našeho kandidáta krátce představit.“² Podobnou procedurou jako popsaná promoce bakaláře byla promoce magisterská, incepte, *inceptio*, nazvaná podle skutečnosti, že jí začíná (*incipit*) plné členství nového mistra ve fakultní kongregaci.

Bakalářská rekomendace vrcholí promoční formulí o udělení titulu, na konci magisterské rekomendace bývaly předány mistrovské insignie, jak čteme v závěru rekomendace *Proice omnia ista*: „... proto ti předávám odznaky magisterské hodnosti... nejprve bired..., za druhé zlatý prsten..., za třetí otevřenou knihu.“³ Kandidáta pak promotor vyzval k počátku univerzitní kariéry, ve zkrácené podobě máme tuto výzvu na konci zmíněné rekomendace k magisterské incepti *Proice omnia ista*: „Nyní tedy, vážený mistře, začněte, atd.“⁴ I u bakalářských rekomendací podávají rukopisy závěrečné formule většinou zkráceně, pokud je nevynechávají zcela; plné znění závěru rekomendace bakaláře čteme pouze u textu *Studuit agere* a i zde jsou vynechána poslední slova, „(ve jménu) svaté a nerozdílné Trojice.“ V našich překladech zkrácený rukopisný závěr rozšiřujeme o vynechaný text ve špičatých závorkách s odkazem na plné znění ve *Studuit agere*.

Mezi Husovými rekomendacemi se k incepti vztahují dvě, *Proice omnia ista* a *Principatus virum ostendit*, v níž se o Husově autorství pochybuje. V případě rekomendace *Si vultis nichil timere* promoval Hus zároveň Zikmunda z Brodu jako bakaláře a Mikuláše ze Stojčína jako mistra. Ostatní Husovy promoční proslovy se vztahují k bakalářům, jde tedy o determinace.

Dochované promoční projevy nevypovídají o tom, kolik studentů Hus přivedl k promoci, kdy a kolikrát byl ve zkušební komisi nebo jí ve funkci děkana předsedal. Přesnější informaci poskytuje *Liber decanorum*, děkanská kniha; na základě úředních záznamů artistické fakulty, především právě děkanské knihy, byl vysloven odhad, že množina studentů, které by bylo možno označit jako Husovy žáky, kolísá rámcově v rozpětí mezi dvaceti a čtyřiceti osobami.⁵ Děkanská kniha uvádí dvanáct bakalářů a jedenáct magistrů, jejichž promotorem byl Hus, nejnovější odhad

1 Nejnověji viz: František Šmahel, *Alma Mater Pragensis. Studie k počátkům Univerzity Karlovy*, Praha 2016, s. 252–253; František Šmahel, „Fakulta svobodných umění,“ in: *Dějiny Univerzity Karlovy I: 1347/48–1622*, ed. M. Svatoš, Praha 1995, s. 116–117.

2 „Quoad tercium, restat nostrum determinantem breviter commendare.“ *Studuit agere*, se stylistickou obměnou také *Veniat cuculus, Forcia adversis, Si vultis nichil timere*.

3 „... quapropter trado sibi insignia magistralia... primo biredum..., secundo anulum aureum..., tercio librum apertum.“

4 „Nunc igitur, magister reverende, incipiatis etc.“

5 Blanka Zilynská, „Mistr Jan Hus a pražská univerzita: několik zamyšlení nad možnostmi poznání jejich vzájemného vztahu a Husovy pedagogické činnosti,“ *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 58, 1, 2018, s. 211.

celkového počtu jím promovaných žáků je interval dvacet pět až třicet osob,⁶ tedy o hodně víc, než kolik jeho promočních proslovů máme dnes k dispozici. Za zvláštní pozornost stojí adresáti našich dochovaných projevů, právě promovaní bakaláři a mistři. Zjišťujeme, že se již v průběhu studia vytvořila vazba mezi některými z nich a učitelem, jehož si vybrali za svého promotora, M. Janem Husem. Jsou to Matěj z Knína, Martin Kunšův z Prahy, Mikuláš z Miličina, Zdislav ze Zvířetic; pozoruhodné je, že společně a zároveň promovaly dvě zvlášť známé postavy husitství, Petr z Mladoňovic a Jan z Příbramě. O těchto Husových žácích se čtenář může dozvědět víc v úvodech k jednotlivým rekomendacím.

Dochovalo se celkem čtrnáct rekomendací spojovaných s Husovým jménem, jejichž překlad tato kniha přináší. O dvou na posledních místech naší řady, *Principatus virum ostendit* a *Da adverbia*, badatelé většinou soudí, že Husovi nepatří, i když jej jako jejich autora uvádí rejstřík rukopisu, v němž jsou zapsány. Obě mají jen jeden zápis, a to v rukopise pražské Národní knihovny X E 24. Společné je jim i to, že u adresátů – uchazečů známe jen jejich křestní jména a nemáme žádnou oporu pro stanovení doby, kdy byly proneseny. Máme tedy dvanáct textů, u nichž je Husovo autorství jisté nebo vysoce pravděpodobné. Jisti si můžeme být Husem coby autorem u deseti kusů: *Discens factus est sciens*, *Proice omnia ista*, *Fulget virtute modestus*, *Veniat cuculus*, *Filius esto bonus*, *Recte vivas*, *Quere quid sit virtus*, *Instrue preceptis animum*, *Forcia adversis*, *Si vultis nichil timere* (u některých z těchto kusů je Husovo autorství doloženo rukopisně, u některých bylo zjištěno a potvrzeno na základě komparací). *Studuit agere* je Husovo s největší pravděpodobností,⁷ na rozdíl od předchozích badatelů dospěla k témuž názoru A. Schmidtová o proslovu *Quere bonos mores*.

České texty Husových promočních proslovů zde řadíme podle chronologie, již přijal soupis pramenů k Husově literární činnosti, sestavený F. M. Bartošem a P. Spunarem,⁸ ovšem s tím rozdílem, že tento soupis podává nejprve dvě incepcce (magisterské) a pak následují determinace (bakalářské). Všechny tyto texty pocházejí z let 1398–1410.⁹

6 Tamtéž, s. 212, 214.

7 A. Schmidtovou (srov. pozn. 13) znejistuje chronologie, neboť Hus by byl tuto promoci konal dřív, než byl zvolen za examinátora bakalářů (srov. též B. Zilynská, „Mistr Jan Hus a pražská univerzita,“ s. 211, pozn. 16). B. Ryba (*Nový Hus. Nepoznané universitní promluvy Mistra Jana*, Praha 1948, s. 15–16) ale na této okolnosti neshledává nic výjimečného.

8 František Michálek Bartoš – Pavel Spunar, *Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. Jeronýma Pražského*, Praha 1965, č. 30–41, s. 89–95. Soupis řadí napřed dvě rekomendace magisterské (incepcce č. 30, 31), poté bakalářské (determinace č. 32 a dále). Rekomendace *Principatus virum ostendit* a *Da adverbia* podává v oddíle „Spisy sporné a pochybné“, č. 315, 316, s. 265–266.

9 Takto jsou proslovy řazeny též v edici A. Schmidtové (srov. pozn. 13), s jednou odchylkou (rekomendace *Proice* je na třetím místě, před *Fulget virtute modestus*). F. M. Bartoš v závěru studie „Hus jako student a profesor Karlovy university,“ *Acta Universitatis Carolinae – Philosophica et Historica* 2, 1958, s. 9–26, klade rekomendace, jež nelze přesně datovat (*Proice omnia ista*, *Instrue preceptis animum*), na konec svého soupisu, před vyložené sporné rekomendace *Principatus virum ostendit* a *Da adverbia*.

Husovy rekomendace byly v rukopisech nalezeny, identifikovány a popsány ve dvou fázích. Nejprve otiskl šest promluv Konstantin Höfler:¹⁰ *Recte vivas, Quere quid sit virtus, Instrue preceptis animum, Quere bonos mores, Principatus virum ostendit, Da adverbia*; poté v roce 1914 jednu další promluvu, *Discens factus est sciens*, z pražského univerzitního rukopisu X C 3 Jan Sedlák.¹¹ Později, v roce 1947, právě v tomto rukopise objevil dalších sedm Husových promočních projevů Bohumil Ryba a vydal je v *Listech filologických*:¹² *Fulget virtute modestus, Filius esto bonus, Studuit agere, Veniat cuculus, Proice omnia ista, Forcia adversis, Si vultis nichil timere*. Rukopisnému dochování Husových promočních proslav se v této naší práci věnuje speciální studie H. Krmíčkové.

Zásadní zásluhu na zpřístupnění celého originálního latinského korpusu husovských proslav, tedy nejen jednoznačně a zaručeně Husových textů, má Anežka Schmidtová, veřejnosti historiků a literárních historiků – medievistů známá pod příjmením Vidmanová (Schmidtová je její dívčí jméno). V roce 1958 vydala obsáhlý soubor textů, které Jan Hus pronesl na půdě univerzity, tedy rektorské řeči, kázání a promoční proslavy.¹³ Zde znovu publikovala všech čtrnáct dochovaných rekomendací spojovaných s Husovým jménem, doprovodila je shrnujícím komentářem (s. 220–223) a vydatnými poznámkami ke každému textu zvlášť (s. 223–229), musela však bohužel rezignovat na textověkritické poznámky.

O dosavadních českých překladech těchto textů informuji dále v Překladačské poznámce.

V tomto novém svazku husovských překladů přinášíme čtenářům v českém přetlumočení všech čtrnáct rekomendací spjatých se jménem českého reformátora a univerzitního učitele: nesporně pravé a velmi pravděpodobně pravé v předpokládaném chronologickém pořadí, nakonec dvě, u nichž je Husovo autorství sporné.

1. *Studuit agere* (1398), vyd. B. Ryba, A. Schmidtová (Vidmanová)
2. *Discens factus est sciens* (1399), vyd. J. Sedlák, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. E. Stein
3. *Fulget virtute modestus* (1400), vyd. B. Ryba, vyd. A. Schmidtová (Vidmanová), přel. B. Ryba

Bohumil Ryba ve své edici rekomendací z rukopisu NK Praha, X C 3 podává nejprve dva kusy, u nichž je Husovo autorství jednoznačně mimo jakoukoli pochybnost (*Fulget virtute modestus* a *Filius esto bonus*), teprve pak postupuje chronologicky.

10 Konstantin Höfler, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen II*, Wien 1865, s. 95–110; projevy *Principatus virum ostendit* a *Da adverbia* se však dnes za Husovy texty nepovažují.

11 Jan Sedlák, „Husovy promluvy promoční,“ in: *Studie a texty k náboženským dějinám českým I*, Olomouc 1914, s. 124–128.

12 *Nový Hus*. Vydala pak i separátně Jednota českých filologů, Praha 1948 (stránky zde citujeme podle tohoto separátního vydání).

13 *Iohannes Hus, magister Universitatis Carolinae. Positiones, recommendationes, sermones. M. Jan Hus. Univerzitní promluvy*, ed. A. Schmidtová, Praha 1958.

4. *Veniat cuculus* (1400), vyd. B. Ryba, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. J. Nechutová – J. Fuksová 2015
5. *Proice omnia ista* (kolem r. 1400), vyd. B. Ryba, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. J. Nechutová – J. Fuksová 2015
6. *Quere bonos mores* (1401), vyd. K. Höfler, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. M. Svoboda, E. Stein
7. *Filius esto bonus* (1402), vyd. B. Ryba, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. J. Nechutová – J. Fuksová 2015
8. *Recte vivas* (snad 1403), vyd. K. Höfler, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. V. Flajšhans, E. Stein
9. *Quere quid sit virtus* (1405), vyd. K. Höfler, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. M. Svoboda, E. Stein
10. *Instrue preceptis animum* (snad po r. 1405), vyd. K. Höfler, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. M. Svoboda, E. Stein
11. *Forcia adversis* (1409), vyd. B. Ryba, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. J. Nechutová – J. Fuksová 2015
12. *Si vultis nichil timere* 1410, vyd. B. Ryba, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. J. Nechutová – J. Fuksová 2015
13. *Principatus virum ostendit* (?), vyd. K. Höfler, A. Schmidtová (Vidmanová), přel. M. Svoboda
14. *Da adverbia* (?), vyd. K. Höfler, A. Schmidtová (Vidmanová)

Věnujme nyní pozornost samotným textům Husových (nebo jemu s jistou mírou pravděpodobnosti přičítaných) promočních projevů, textům žánrově specifickým a čtenářsky zajímavým. Husovy rekomendace nejsou navzdory prvním zdání nijak originální, jejich stavba a rétorika se neliší od jiných univerzitních projevů dané doby; můžeme se o tom přesvědčit již tak, že si přečteme projev, který promnesl při bakalářské determinaci samotného Jana Husa na podzim roku 1393 Jan z Mýta, Husův učitel.¹⁴ A projdeme-li základní soupisy pražských rukopisů, Truhlářův katalog rukopisů pražské univerzitní knihovny¹⁵ a soupis, který pro knihovnu pražské metropolitní kapituly sestavili Antonín Podlaha a Adolf Patera,¹⁶ přesvědčíme se o tom, že v rukopisech obsahujících Husovy rekomendace i v řadě dalších rukopisných kodexů jsou zapsány další promoční proslovy, rekomendace různých promotorů pro různé uchazeče. Četba Husových rekomendací má ale nemalý význam pro celistvější poznání Husovy osobnosti a má také zvláštní půvab, kouzlo

14 Rekomendaci s tématem *Sanabatur laborans* vydal B. Ryba, in: *Promoční promluvy mistrů artistické fakulty Mikuláše z Litomyšle a Jana z Mýta na universitě Karlově z let 1386 a 1393*, Praha 1948, s. 43–49. Překlad týž, in: *Výbor z české literatury doby husitské I*, Praha 1963, s. 75–80.

15 Josef Truhlář, *Catalogus codicum manu scriptorum Latinorum qui in c. r. bibliotheca publica atque universitatis Pragensis asservantur I–II*, Praha 1905–1906.

16 Adolf Patera – Antonín Podlaha, *Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly pražské I–II*, Praha 1910, 1922.

neočekávaného. A neplatí to jen o těch chronologicky prvních, jež Hus pronesl v době, kdy ještě nestál v čele pražských reformních snah, i když právě některé pasáže těchto raných projevů dokreslují mladého Husa, jak jej mohou znát spíše čtenáři jeho českých spisů – v těch se totiž několikrát sebekriticky vrací ke svým studentským létům. Hus jako promotor je družný a vtipný člověk, o málo starší kolega svých žáků, které dobře znal a s nimiž leccos prožil. Texty jsou protkány humornými narážkami na to, jak student vypadá, jak se obléká, na dobré i špatné vlastnosti kandidátů, vyprávěním (často jen v náznaku) o drobných příbězích ze studentského života. K žertům uměl středověký autor použít i etymologie, ovšemže patřičně přizpůsobené, spíš karikované: promotoři si pohrávali třeba se jmény budoucích bakalářů a magistrů. V našich textech se takto vykládají jména Jan Černý z Řečice, Václav ze Sušice (Venceslaus), Martin.¹⁷ Středověká etymologie je specifickým úkazem, není to lingvistická disciplína, nýbrž prostředek buď argumentace (v traktátech a polemikách), oslavy (v legendách) nebo zábavy, jak je tomu např. právě v promočních řečech. Ježto je funkce středověké etymologie takováto, je většinou lhostejné, do jaké míry je výklad daných jmen fantastický. K oživení textu slouží také české výrazy (*Proice omnia ista*: „Dáš, nebo sám vezmu“; *Forcia adversis*: „an se šklebí jako čert železko nalez“; *Fulget virtute modestus*: „dívá se jako z krbu“, „vše vhod dobro...“). U některých míst těchto textů jsme překvapeni motivem, který známe odjinud a ve středověké literatuře bychom jej nečekali. O kukačce se dočteme, že lidem, kteří se jí na to ptají, prozradí, kolik let ještě budou žít; Hus také svému publiku povypráví příběh, který byl sice těm, kdo i ve středověku četli římského klasika Horatia, znám z této četby, my jej ale známe spíš z Medvídka Pú: o syslu, který vlezl do sýpky úzkým vchodem, naplnil si břicho a nemohl se pro tloušťku dostat zpět (*Veniat cuculus*). A také se dozvíme, že výrok „jedna vlašťovka jaro nedělá“ (*Fulget virtute modestus*, *Veniat cuculus*) se může najít již u Aristotela.

Texty nám prozrazují mnoho o autorových literárních znalostech, a to tím, co v nich autor cituje. Je známo a běžně se předpokládá, že přední autoritou středolatinšského autora je Bible, pak přicházejí na řadu autoři latinské, někdy i řecké (v latinských překladech) křesťanské literatury pozdní antiky a raného středověku, dále autoři středověku zralého; stručně vyjádřeno vedle Bible jsou to spisovatelé latinské patristiky a scholastiky, popřípadě ještě texty kanonického práva. V Husových (a nejen jeho) promočních projevech je Bible pramálo, převahu mají jiné autority: ze středověkých to většinou nejsou teologové a filozofové, spíše svěští autoři, básníci, satiričtí kritikové se zvláštním humorem, různá alegorická vyprávění, a pak (což by mohlo překvapovat nejvíc) je zde množství autorit starověké latinsky psané literatury: setkáme se nejen s Boethiem nebo Cassiodorem, jejichž tvorbu již

17 Jan Černý z Řečice (*Studuū agere*: „řečice“ – síto, řešeto), Václav ze Sušice – Venceslaus (*Fulget virtute modestus*: Sušice – „siccā Deū manibus suis plasmavit“ – Bůh uhnětl člověka ze sušiny země; „venatus caesaream laudem“ – ulovil císařskou slávu), Martin (*Filius esto bonus*: „Martem tenens“ – ten, kdo má v rukou zbraně boha války Marta).

poznámenal křesťanský pohled na svět, ale také (a dokonce častěji) s Ciceronem, Senekou, Valeriem Maximem, z básníků s Vergiliem, Horatiem, Ovidiem, epikem Lucanem, satirikem Persiem. Bohatý je, jak lze očekávat, výskyt citátů z latinských překladů Aristotela. Jsme zde svědky toho, že středověk toho o antice a o její literatuře věděl vlastně hodně, i když středověký autor měl za prvé v povědomí odlišný soubor antických textů, než jaký si utvořila vzdělanost novověku, a za druhé neznal tyto autory z přímé četby, ale z antologií a sbírek citátů. Názorně to můžeme v našem případě pozorovat na Aristotelovi: vidíme, že Hus patrně užíval sbírky *Auctoritates Aristotelis, Senecae, Boethii...*, jejíž text nacházíme hned v několika rukopisech pražských středověkých knihoven.¹⁸ Nepřekvapí hojnost gnómických citátů, přísloví, většinou známých z pozdně antické sbírky *Catonis Disticha moralia* (*Catonova disticha*). Vedle Catona najdeme v rekomendacích několik citátů z tzv. *Faceta*, dalšího častého zdroje gnómických veršů. Pod názvem *Facetus* se tradují dvě didaktické skladby z 12. století: je to jednak sbírka s incipitem *Moribus et vita*, a další, začínající slovy *Cum nihil utilius*. Jak čtenář uvidí v poznámkovém aparátu překladů, cituje Hus z obou těchto skladeb, aniž by mezi nimi rozlišoval – pravděpodobně čerpal z florilegia, obsahujícího výpisky z obou. Některým tzv. autoritám Husových rekomendací jsou ostatně v tomto svazku věnovány speciální studie L. Švandy, P. Mutlové a L. Mazalové.

Více se o vlastnostech těchto Husových textů dozvíme z informací podaných před jednotlivými překlady. Na rozdíl od záhlavních poznámek nemají tyto úvodní odstavce pevnou strukturu, každá rekomendace totiž vyžadovala vlastní a vždy jiný komentář: u některé je to problém autorství nebo podoba rukopisného dochování, někde zvláštnosti struktury a stylu, jinde problémy slovní zásoby a s nimi související překladatelská řešení, někdy jde o zajímavé užití autorit nebo o jejich volbu; tam, kde je předmětem rekomendace známější a významnější osobnost z Husova prostředí nebo z dějin husitství, upozorním také na tuto skutečnost.

Oba předcházející svazky této malé husovské série vyšly pod údajem o autorství Jany Nechutové a Jany Malé (Fuksové). U právě vycházející knížky je tomu jinak, autorka této předmluvy Jana Nechutová je iniciátorkou vzniku tohoto souboru, je zodpovědná za překlad rekomendací, kde použila přípravných prací Jany Malé, zpracovala též krátké texty před jednotlivými rekomendacemi a poznámky pod čarou, napsala tuto *Předmluvu* i *Překladatelskou poznámku*. Konečná podoba překladů i poznámkového aparátu je výsledkem dlouhodobé práce celého kolektivu, který při společných sezeních definitivní podobu textu překladů slovo za slovem vážil. Důležitá zde byla přítomnost Libora Švandy, který s námi řešil lexikální, morfologické i syntaktické nesnáze českého znění a ujal se jazykové korektury. Těchto porad se dále účastnily Helena Krmíčková, Petra Mutlová, Lucie Mazalová

18 *Les Auctoritates Aristotelis. Un florilège médiéval: étude historique et édition critique*, ed. J. Hamesse, Louvain – Paris 1974. Editorka uvádí velký počet rukopisů tohoto florilegia, osm z nich z pražských rukopisných knihoven.

a Zuzana Lukšová, která také sestavila rejstřík. Většina z uvedených kolegů jsou také autory čtyř speciálních kapitol úvodní části tohoto svazku. Celému tomuto kolektivu patří za pilnou, vynalézavou a obětavou spolupráci velký dík – platí to také o závěrečných pracích na hotovém souboru, jimž se s vytrvalou přesností věnovala Helena Krmíčková. Publikace je výstupem grantu „Jan Hus a husitská literatura pro 21. století“ financovaného Grantovou agenturou České republiky (GA ČR 17-15433S). Snad bude pro budoucí čtenáře zajímavá informace, že práce na této publikaci byla dvakrát přerušena vpádem epidemie covid-19 na jaře a na podzim 2020. Knížka tak vznikala doslova *per tot discrimina rerum* – „navzdory tolika překážkám“.

Jana Nechutová

HUSOVY REKOMENDACE. CESTA K NALÉZÁNÍ JEJICH TEXTŮ

Helena Krmíčková

Nález textů Husových rekomendací a jejich ediční zpřístupnění jsou spjaty se třemi jmény – Konstantin Höfler, Jan Sedlák a Bohumil Ryba. Jejich zásluhou bylo zjištěno 12 (14) dochovaných rekomendací v pěti rukopisech, které pak byly zhodnoceny a nově vydány jako *editio iuvenilis* naší nejzasloužilejší husovskou editorkou Anežkou Vidmanovou (ještě pod rodným jménem Schmidtová). Vydejme se v tomto příspěvku po cestě nálezců vedoucí k Husovým textům,

Nálezci

Německý profesor pražské univerzity Karl Adolf Constantin Höfler (1811–1897) se ve svých pracích nespokojoval jen s tři staletí starým tiskem Husových děl Matthiase Flacia Illyrica, jak bývalo ještě i v té době zvykem, v jeho pracích se setkáváme také s odkazy na rukopisy; ostatně leckterá Husova dosud nevydaná díla edičně zpřístupnil ve svých třísvazkových *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen*. V době, kdy se začal věnovat tomuto dílu, sice ještě zbývalo půlstoletí do vydání moderního Truhlářova katalogu Veřejné a univerzitní knihovny v Praze (dnes Národní knihovna ČR), ale Truhláře předcházely katalogizační práce jeho předchůdců,¹ které sice zůstaly přístupné jen v rukopisné podobě, ale které evidovaly zjištěný obsah také i na lístku nalepeném přímo v kodexu. Některé z rukopisů pak mají občas podrobný, někdy alespoň rámcově zachycený původní rejstřík. Takto zřejmě mohl Höfler zjistit v rukopisu NK X D 10 Husovy rekomendace *Recte vivas, Quere quid sit virtus a Instrue preceptis animum*, které přímo nesou Husovo jméno v nadpisu, a v rukopisu X E 24 rekomendace *Principatus virum ostendit a Da*

1 Truhlář, *Catalogus codicum I*, s. XI–XV.

adverbia, které Husovi připsal rejstřík. Podle vlastní úvahy bez opory rukopisného svědectví k nim přibral ještě tři další rekomendace.²

Svámi *Geschichtschreiber* sledoval především ediční zpřístupnění textu. Přesto edici doplnil alespoň několika málo údaji: relativizací autorství (k Husovu jménu připojil *ut videtur*, zdá se), určením determinanda, což dokázal jen u Zdislava ze Zvířetic, tedy nositele neobvyklého jména,³ a určením doby vzniku rekomendace, což se mu podařilo opět jen v případě Zdislavově. Ani jeho ediční počin nedopadl šťastně: Höfler na mnoha místech text nepřčetl správně, čímž zamotal hlavu svým pozdějším překladatelům. Anežka Vidmanová, která jeho edice po téměř sto letech antikvovala, se ostře vyjádřila slovy:⁴ „aby se mohlo užívat spisů zde vydaných, je nutno je vydat znovu“. Přesto však objevem šesti rekomendací Husových nebo Husovi připisovaných (k již jmenovaným patří i *Quere bonos mores*)⁵ inicioval další aktivity badatelské a po čase i překladatelské.

V polemice s Höflerem se k rekomendacím roku 1868 vyslovil František Palacký, který za nepochybné považoval pouze tři rekomendace, které jsou v rukopisu X D 10 připsány Husovi.⁶

Stav bádání o Husových rekomendacích na konci 19. století zachytil Václav Flajšhans, když roku 1900 vydal první soupis Husovy literární činnosti. Do něj přijal jako nesporná díla Husova pět rekomendací,⁷ *Da adverbia* je zařazena v oddíle Spisy nejisté.⁸ K našemu tématu tak nepřinesl žádné nové dílo ani žádný nový rukopis. To čekalo až na Jana Sedláka.

Moravský církevní historik Jan Sedlák (1871–1924) proslul jako vynikající znalec Husova díla obdařený obdivuhodným heuristickým talentem. Svůj příspěvek *Husovy promluvy promoční*⁹ nezaměřil jen k rekomendacím Husovým, ale pojal ho poněkud širěji, a tak rukopisy, na něž upozornil, neobsahují pouze rekomendace

2 Konstantin Höfler, „Des M. Johannes Hus Universitätschriften,“ in: *Geschichtschreiber II*, s. 95–128.

3 Josef Tráška, *Životopisný slovník předhusitské pražské univerzity 1348–1409*, Praha 1981, s. 542, eviduje na předhusitské univerzitě jen tři nositele tohoto jména.

4 Hus, *Positiones*, s. 222.

5 Z původně zmíněných osmi rekomendací neměl Höfler jistotu u na osmém místě uvedené *Recommendatio artium liberalium* (patří mezi ty, u nichž uvedl „zdá se“) a váhal také v následujícím roce (Höfler, *Geschichtschreiber der husitischen Bewegung in Böhmen III*, Wien 1866, s. 163). Václav Vladivoj Tomek ji atribuoval Jeronýmu Pražskému (*Dějepis města Prahy III*, Praha 1893², s. 481–482, pozn. 29). Rovněž rekomendace vydaná jako sedmá pod písmenem G nese označení Höflerovy pochybnosti *ut videtur*, nepřijal ji ani Palacký (viz pozn. 6), pro Flajšhans byla spisem Husovi mylně připsaným (viz pozn. 7, Spisy mylně připisované, č. I, s. 154) a odmítla ji A. Vidmanová („zcela jiný ráz této promluvy, než mají ostatní řeči Husovy, nám nedovoluje spojovat ji s Husem“, Hus, *Positiones*, s. 229).

6 *Die Geschichte des Hussitentums und Prof. Constantin Höfler. Kritische Studien*, Praha 1868, s. 39.

7 Václav Flajšhans, *Literární činnost Mistra Jana Husi* (= Sběrka pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku, III/3), Praha 1900, č. XLII, s. 96–98.

8 Tamtéž, č. LXXXV, s. 152.

9 Sedlák, „Husovy promluvy promoční,“ s. 119–128.

Jana Husa. Z osmi jím evidovaných kodexů nás budou zajímat rukopisy Národní knihovny: ke dvěma, zjištěným Höflerem, přidal ještě VIII E 5, X C 3 a X H 18, jak uvidíme níže, všechny obsahují promoční řeči mistra Jana. V rukopisu X C 3 pak objevil Husovu rekomendaci *Discens factus est sciens*, kterou zpřístupnil edičně.¹⁰ Sedlák byl prvním, kdo zpochybnil vedle rekomendace *Da adverbia i Principatus virum ostendit*.¹¹

Jediná Sedlákem objevená a vydaná Husova promluva podává jen malé svědectví o tom, jaký byl na tomto poli jeho skutečný přínos. V oblasti rukopisné nebyl zjištěn žádný jiný rukopis s Husovou rekomendací nad oněch pět, na něž upozornil (třebaže neidentifikoval všechny rekomendace, které v nich byly obsaženy). A bádání posunul ještě o další krok: spojení Husova determinanda, o němž víme z děkanské knihy, s rekomendací, v níž je uveden, a tím zjistit Husovo autorství, které není uvedeno v rukopisu. Tím se dostal v hledání Husových promočních řečí dál než Höfler, který sice také užil děkanskou knihu, ale pouze pro určování determinandů, o nichž se zmiňovaly rekomendace rukopisem spojené s Husovým autorstvím. Sedlák však zůstal jen u jediné rekomendace, kterou mohl připsat Husovi, na další pokusy o dohledání rekomendací rezignoval. Na konci svého příspěvku sice konstatuje, že by bylo možné přičíst i další rekomendace Husovi „dle obsahu a způsobu práce“ s přihlédnutím ke jménu promovaného, ale tuto metodu označil jako více či méně subjektivní dohady.¹² Tím se z našeho pohledu dostal do situace téměř komické: U rekomendací, které z dnešního hlediska považujeme za nezpochybnitelná Husova díla, poukazuje na jejich markantní odlišnost od Husovy tvorby. Chyběl mu v nich totiž reformní náboj. Dát těmto dle Sedláka subjektivním dohadům objektivní základ dokázal až Bohumil Ryba.

Spoluzakladatel naší latinské medievistiky Bohumil Ryba (1900–1980) má největší zásluhu na našich znalostech Husovy rekomendační tvorby.¹³ V rukopisu X C 3, známém už od Sedláka, zjistil dalších sedm Husových promočních promluv a objevil také, že některé již známé Husovy rekomendační texty obsahují i kodexy NK VIII E 5 a X H 18. (Způsob jeho práce budeme podrobněji sledovat níže a Rybova odůvodnění, proč jde o dílo Husovo, přinášíme úvody k jednotlivým překladům.) Oproti Sedlákovi prohloubil metodu dohledání vzájemné vazby mezi děkanskou knihou a textem rekomendace, upozornil na výskyt Husova jména ve dvou rekomendacích a pustil se i do srovnávání vnitřní stránky Husových textů.

10 Tamtéž, s. 124–128.

11 Tamtéž, s. 123.

12 Tamtéž.

13 Ryba, *Nový Hus*.